

Dar Demonul *nu poate* ține un asemenea jurământ. În această imposibilitate organică stă substanța tragismului în destinul său. În spiritul celui mai «clasic» romantism, Lermontov scoate în relief că geniul, dacă e într-adevăr geniu, e damnat, e blestemat să rătăcească în singurătate. Căci își încalcă jurământul îndată ce-l pronunță. În planul «realității», aceasta ar putea însemna că tânărul demonic, după ce promite fetei că se va «cuminți», profită de dragostea ei, pentru a-și da seama, să zicem a doua zi, că tot ceea ce el a promis e irealizabil. Sfișiată de remușcări pentru păcatul comis, fata se destăinuie părinților, iar aceștia ca s-o salveze o duc în grabă în «rai», adică într-un alt oraș, sau la moșie, să se liniștească etc. . . În planul idealității din poem, incompatibilitatea se reliefează prin chiar cuvintele Demonului; căci îndată după ce promite să se căiască, își închipuie traiul lor «fericit» împreună, întocmai în spiritul visurilor sale trufașe:

Eu, fiul hăurilor reci,
Spre stele te-oi purta de mână,
Vei fi pe univers stăpînă
Și draga mea vei fi pe veci;
Privi-vei lumea de departe
Neîncercînd compătimiri —
Pămîntul, fără fericiri
Și frumusețe, fără moarte,
Pe care-i crima și tortura,
Pe care nici un suflet nu-i
Să-și ducă, fără teamă, ura,
Ori șubreda iubire a lui. . .

.....
Iar duhurile mele, toate,
Smerite te-or slăvi atunci
Și slujitoare fermecate
Vor aștepta să dai porunci;
.....
M-oi cufunda în mări ca vîntul,
Voi săgeta spre stele-n zbor,
Ți-oi dărui întreg pămîntul,
Iubește-mă. . .

După cum au remarcat-o și alți comentatori, chipul «demonului» l-a urmărit pe Lermontov din adolescență, însă personajul îi apărea altfel decît acelor scriitori care, întocmai ca și Milton, de pildă, se inspirau totuși în primul rînd din mitul biblic. În cazul poemului lermontovian, apropierea de legenda consacrată sînt cu totul superficiale, ele reducîndu-se în ultimă instanță doar la ideea răzvrătirii împotriva unei autorități supreme. Însă mobilul răzvrătirii e diferit. Demonul se declară a fi «împărat al cunoașterii și al libertății», «dușman al cerului cel sfînt, / al firii rău fără cruce»; el este în primul rînd un nonconformist, adică un ins care nu poate accepta ideea că rîndurile pe care alții le socotesc a fi statornice o dată pentru totdeauna sînt într-adevăr eterne. «Demonul» din viață, acel demon pe care Lermontov îl simțea că-i roade fără cruce sufletul, se dovedește deci a fi în primul rînd o încarnare a îndoielii, un ins ciudat și înstrăinat de toți, pentru că nu poate rezista ispitei să nege mereu adevărurile în fața cărora «gloata» se închină. Așadar, se pare că personajul lermontovian realizează un fel de punte între spiritul critic al veacului al XVIII-lea și spiritul critic al veacului al XIX-lea. Numai în acest sens se poate vorbi, după părerea noastră, de o anumită depășire a romantismului la Lermontov. Și tot aici transpare și acel specific rusesc care face ca, în ciuda aspectului aparent livresc, capodopera de care ne ocupăm să se dovedească a